

J. Hoek, *Daniël Colonius (1566-1635). Theoloog tussen reformatie en orthodoxie* (Dissertatie Leiden 1982; Huizen: Bout & Zonen, [1982], vii + 223 blz.).

Daniël Colonius (1566-1635) is een duizendpoot geweest van het slag dat graag aan evenzovele touwtjes trekt om het leven van zijn tijdgenoten te beïnvloeden. Hij heeft daarvan de gevolgen moeten dragen. Met het vergaan van de touwtjes taande tegelijkertijd zijn invloed en nam het verleden hem in diepe schaduwen op. Gelukkig heeft Hoek nu opnieuw de aandacht op hem gevestigd. Mensen als Colonius zijn vaak het kleinste gemene veelvoud van hun tijd. Zij volgen de sterkste stroom, zijn overal 'bij' en oefenen veel bestuurlijke functies uit. Maar hun biograaf wacht een moeilijke en tot op zekere hoogte ondankbare taak.

Colonius groeide op in een calvinistisch milieu in Metz, later in Gent. Zijn studiejaren bracht hij door in de grote centra van calvinistische geleerdheid: Genève, Heidelberg en Leiden. Zijn wetenschappelijke carrière was niet opvallend. Degelijkheid en gematigdheid zijn hier de kernwoorden.

Vanaf 1590 heeft Colonius de Waalse kerk van Rotterdam gediend als predikant. In deze kalme periode van zijn leven maakte hij zich verdienstelijk in het kerkewerk. Verder vestigde hij enige aandacht op zichzelf met een polemisch werkje tegen de rooms-katholieke leer. Grote promotie maakte Colonius pas in 1605. In dat jaar werd hij regent van het zojuist opgerichte Waalse college in Leiden. Tevens werd hij stadspredikant van de Nederlandstalige gemeente.

Het Waalse college volgde op bescheiden schaal het voorbeeld van het Statencollege. De alerte en vasthoudende Colonius heeft als regent deze instelling na moeilijke beginjaren tot bloei weten te brengen, al is natuurlijk nooit van een groot aantal studenten sprake geweest. Veel tijd heeft hij ook gestoken in het onderwijs en in de begeleiding van zijn leerlingen. Zijn positie bleef echter niet onaangevochten. Sommige Waalse kerken, die van Middelburg voorop, vonden dat het college te zwaar op de begroting drukte en dat de regent wel een erg fors salaris opstreek naast zijn predikantschap. Deze aanslag op zijn geldingsdrang heeft Colonius diep gekwetst, ook al slaagde hij er in zijn eigen nut en dat van het college overtuigend aan te tonen.

Binnen de Waalse kerken als geheel bekleedde Colonius samen met de Leidse hoogleraar Polyander een zeer vooraanstaande positie. Veel taken werden hem in classicaal en synodaal verband opgedragen. Als vanzelf raakte hij uiteraard ook betrokken bij de Synode van Dordrecht (1618-1619), waar hij optrad als leider van de delegatie van de Waalse kerken.

In leerstellig opzicht was Colonius beslist vredelievend. Zonder zijn op den duur ingenomen gematigd infralapsaristisch contraremonstrantse standpunt prijs te geven wist hij grip op te brengen voor de mening van anderen. Deze eigenschap maakte hem geschikt als docent en als kerkelijk leider. Zijn invloed was conservatief en kalmerend.

Een scheppend geleerde was Colonius bij dit alles niet. Zijn publikaties hangen duidelijk samen met zijn maatschappelijke taken, zonder dat van bevochten nieuwe inzichten sprake is. Het in Rotterdam geschreven boekje droeg een pastoraal karakter. In Leiden schreef hij als regent het zoveelste compendium van de *Institutie* van Calvijn. Hoek toont omslachtig aan dat het om een nauw bij de bedoelingen van het origineel aansluitende samenvatting in schoolse, maar niet scholastieke trant gaat. Hij kan echter niet waarschijnlijk maken dat van deze *Synopsis* enige invloed is uitgegaan buiten de kleine kring van het Waalse college.

Hoek heeft het leven van Colonius ondanks de schaarste van gegevens in veel facetten kunnen tekenen. De aard van de door hem beschreven persoonlijkheid brengt met zich mee dat hij zich vaak moet behelpen met een beschrijving van de instellingen waaraan Colonius zijn medewerking verleende en van de kerkelijke stromingen waar deze zich bij aansloot. Een voorbeeld is de rol van Colonius op de Synode van Dordrecht. Deze is in feite niet bijzonder gewichtig geweest. Hoek spreekt van een matigende invloed maar de vraag is natuurlijk wie tot kalnte werd gemaand en wanneer. De schrijver doet zijn lezer echter in dit verband deugd met een beknopt maar genuanceerd overzicht van de schakeringen binnen de contraremonstrantse groeperingen. Hij geeft ook de vele minder extreme meningen die daar de ronde deden weer. Voor een dergelijke samenvatting kan hem zijn theologenjargon en een iets te ruim gebruik van het uitroepteken wel vergeven worden. Mede door dit soort zorgvuldige beschrijvingen levert Hoek een goede bijdrage aan de kennis van de vroeg-zeventiende-eeuwse stromingen tussen reformatie en orthodoxie, tussen humanisme (Colonius dateert een Rotterdamse brief 'ex patria Erasmi') en scholastiek. Het boek is met zorg uitgevoerd en voorzien van alle wenselijke onderdelen zoals een uitgave van de enkele bewaard gebleven brieven van Colonius, een overzichtelijke literatuurlijst en een index.

J. Roelevink

F.H.M. Grapperhaus, *Alva en de tiende penning* (Zutphen: De Walburg Pers, 1982, 399 blz., f 69,—, ISBN 90 6011 130 3).

De hertog van Alva heeft nog altijd een slechte pers in onze geschiedschrijving. Weliswaar heeft de Zuidnederlander M. Dierickx in de jaren zestig getracht het beeld van de ijzere hertog te reviseren door te wijzen op de positieve en tijdgebonden aspecten van zijn optreden, maar veel succes heeft hij daarmee niet gehad. Een discussie over of nader onderzoek naar Alva's politiek bleef achterwege. Gelukkig begint in het laatste nu verandering te komen. Een paar jaar geleden wijdde M. van de Vrugt een monografie aan de Criminele Ordonnantiën van 1570 waarin zij deze hervorming van het strafrecht plaatste in de context van het zestiende-eeuwse streven naar rechtscodificatie en in 1982 verscheen van de Leidse hoogleraar in het belastingrecht, F.H.M. Grapperhaus, *Alva en de tiende penning*, de eerste volwaardige studie over Alva's belastingplannen.

Grapperhaus' aanvankelijke bedoeling was zijn onderzoek te beperken tot de fiscaal-technische aspecten van de nieuwe belastingen, maar daar heeft hij vanaf gezien. Zijn werk is daar wel bij gevaaren. Het boek dat voor ons ligt, is een breed opgezette studie waarin de politieke verwickelingen rondom de tiende penning de hun toekomstige plaats hebben gekregen. Ook in de tijd heeft Grapperhaus zijn armslag ruim genomen: het verhaal begint bij de dood van Karel de Stoute in 1477 en eindigt met de afschaffing van de tiende penning onder Requesens, bijna honderd jaar later.

Aan zijn eigenlijke onderwerp, de strijd tussen Alva en de Nederlanders over de invoering van de nieuwe belastingen, heeft Grapperhaus ruim twee- van de driehonderd bladzijden van zijn betoog gewijd. Voor zover het daarbij over de Nederlanden gaat, richt hij zijn aandacht vooral op de houding van de Staten van Brabant, Holland en Vlaanderen en op de oppositie van de Raad van State onder leiding van Viglius. Deze keuze is zeker verantwoord te noemen. In deze colleges concentreerde zich het verzet en hun houding heeft het verloop van het conflict tussen 1569 en 1572 grotendeels bepaald. Duidelijk blijkt ook het inconsequente karakter van Alva's politiek. Na de Staten in het voorjaar van 1569